

A KOMMUNISTA ÁLLAMOK FELEMELKEDÉSE ÉS BUKÁSA

A rendszerváltás dominóelvé

Átfogó, ugyanakkor olvasmányos munka jelent meg a rendszerváltás körülményeiről Krajnik-Nagy Károly újságíró tollából. A kötet több tanulmányt és egy mélyinterjút is tartalmaz.

→NÁNÓ CSABA

Kevés olyan újságíró-kollégát ismerek, aki annyira mélyen elmerült volna egy bizonyos témában, mint Krajnik-Nagy a rendszerváltás olykor nehezen kibogozható eseményeiben. Érdeklődése nemcsak Romániára terjed ki, hanem az egész egykori kommunista blokk országaira. Hiszen a dolgok összefüggnek, a kelet-európai diktatórikus rendszerek bukását lehet ugyan külön tárgyalni, de látni kell az összefüggéseket is.

A „dominóelvé”, a dolgok megértésére szolgál Krajnik legújabb kötete (Anno domino '89), amely a Kriterion Kiadó gondozásában jelent meg idén, és amelyet a Kolozsvári Magyar Napokon mutattak be a kincses városban. Huncutul van kitalálva már a kötet címe is: ha nem figyelünk kellően oda, reflexszerűen is hajlamosak vagyunk Anno Dominit olvasni. Pedig mennyit számít egyetlen betű! Ugyanis a szerző az i-t az o-ra cseréli fel (Anno domino, vagyis a dominó éve), ezzel pedig utal könyvének egész lényegi mondanivalójára: vagyis amikor a rendszerváltás beindult, dominószerűen hulltak porba a keleti országok diktátorai. És velük együtt került a történelem süllyesztőjébe egy ideálisnak vélt, ám halva született ideológiai rendszer is.

„Földrengés Európában”

Kötete fülszövegében a szerző így vall: „nagyapám mundérban éltek túl két világegyet, jómagam mindössze két rendszerváltást, de az sem volt semmi. Az elsőről jórészt nincs is mondanivalóm, féléves sem voltam, amikor a királyt menesztették. A másodikat viszont golyózáporban vészelttem át hősiességgel, ahogy a pince mélyén. Szó esik erről is a könyvben, amelynek gerincét mégsem személyes emlékeim, hanem a kelet-európai földrengések körülményei képezik”.

→Krajnik-Nagy Károly

A Kovászna megyei Gidófalván született 1947. augusztus 8-án. Brassóban végezte középiskolai tanulmányait, majd Kolozsvárt a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen szerzett magyar-német szakos tanári diplomát. 1974-től a Brassói Lapok belső munkatársa, később az Előre, a kolozsvári Szabadság és a Szövetség szerkesztője lett. 1996-tól 2010-es nyugdíjazásáig tanárként dolgozott. Az Utunk, A Hét, Művelődés, Új Élet, Astra, Krónika, Korunk, Erdélyi Napló, Napsugár, Szivárvány, Magyar Közoktatás, Pulzus hasábjain is jelentek meg írásai.

Krajnik-Nagy Károly a Kriterion Kiadó sátrában dedikálta könyvét

Krajnik – ahogyan a fentebbi szövegben is olvasható – nem önmagát, a vele történeket állítja reflektorfénybe. Éppen ellenkezőleg: azokat, akiknek neve összefonódott a rendszerváltással (Pozsgay Imre vagy Tőkés László). Kulisszatitkokról rántja le a leplet – például Gorbacsov „tárgyalásairól” –, már-már elfeledett hőseket hoz vissza a köztudatba (ilyen a brassói Corneliu Liviu Babeş, aki a rendszer elleni tiltakozásként 1989 márciusában égő fáklaként ereszkedett le egy brassópojánai sípályán). Az 1989-es események országokénti kronológiája mellett igen érdekes, más forrásokban olykor felületesen tárgyalt epizódokat, történeteket is olvashatunk a kötetben.

Anekdotikus rendszerváltás

Az események taglalása – már csak tragikus mivoltuk miatt is – kellő felkészültséget és komolyságot követel meg a szerzőtől. Mindazonáltal Krajnik becsempészett kötetébe néhány viccesebb, kevésbé ismert történetet is, ami valamennyire enyhíti a korszak nem éppen nevetésre ingerlő történéseit. Mert volt bizony a rendszerváltásnak akkoriban halálosan komolynak tűnő, ma már humorosnak mondható oldala is. Például ki gondolta volna – a történetet Pozsgay Imre meséli a kötetben –, hogy amikor Alois Mock osztrák kancellár és Horn Gyula magyar külügyminiszter 1989. július 27-én átvágtá

a határkerítést a drótot (ez a jelenet lett később a rendszerváltás egyik jelképe), a nagyvilág egy részletesen kitervelt komédiának volt a szemtanúja? Ugyanis az történt, hogy kerítés... már nem is létezett. A határzárakat már májusban lebontották, a két politikai odatelepített szögesdrótot bontott le. Az ügy háttéréről is beszél Pozsgay, érdemes elolvasni a folytatást...

Azt sem mindenki tudhatta, hogyan szökött át a forradalom kitörése előtt Nadia Comănesci világhírű tornász a román-magyar

→Huncutul van kitalálva már a kötet címe is: ha nem figyelünk kellően oda, reflexszerűen is hajlamosak vagyunk Anno Dominit olvasni. Pedig mennyit számít egyetlen betű! Ugyanis a szerző az i-t az o-ra cseréli fel (Anno domino, vagyis a dominó éve), ezzel pedig utal könyvének egész lényegi mondanivalójára.

határon. Állítólag amikor a magyar határőr meglátta hús-vér valójában az olimpiai bajnoknőt, nem akart hinni a szemének. És nem is hitte el, hogy róla van szó, míg Comănesci ott helyben, a fagyott tarlón nem mutatott be néhány tornagyakorlatot – a legmagasabb szinten.

Jellemző volt az akkori diktátorokra az „örök optimizmus”. Erich Honecker NDK-s elnök például 1989 januárjában azt mondta, hogy a berlini fal még száz esztendő múltán is állni fog. Ekkorát sosem tévedett. Év végére már sem a fal, sem Honecker nem volt sehol...

Aki részletesen szeretné megismerni a rendszerváltás kulisszáit, és egyben jó olvasmányt akar a kezébe venni, lapozza bátran Krajnik-Nagy Károly friss kötetét. Nem fog csalódni, legfeljebb – ahogyan én is megjártam – nem tudja majd letenni, míg a végére nem ér...

A nagy fa árnyékában

Családja jelenlétében emlékeztek meg dr. Kós Károly néprajzkutatóról születésének 100. évfordulóján a kolozsvári Györkös Mányi Albert Emlékházban.

→N. CS.

A legkisebb Kós-gyerek alakját Szabó Zsolt irodalomtörténész elevenítette fel, ezt követően az érdeklődők egy fi lmet is megtekinthettek a néprajzkutató életéről és munkásságáról. Ifjabb dr. Kós Károly Sztánán született 1919. augusztus 31-én az építész-író Kós Károly harmadik gyermekeként. Bátyja, Kós András híres szobrászművész, nővére, Kós Zsófia kiváló színésznő volt. Ő pedig a 20. század második felének meghatározó jelentőségű, sokoldalú erdélyi magyar néprajzkutatója, munkássága kiterjedt az anyagi kultúra és a társadalomnéprajz szinte valamennyi területére.

1931-ben a kolozsvári református kollégiumban kezdte meg középiskolai tanulmányait, 1935-től 1939-ig pedig a sepsiszentgyörgyi kollégium diákja volt. 1939-ben a kolozsvári református teológiára iratkozott be, de 1940-től már a kolozsvári, illetve a budapesti tudományegyetem hallgatója volt. Történelem-földrajz szakos tanári és bölcsészdoktori oklevelét 1944-ben szerezte meg Kolozsváron, disszertációját – Viski Károly és Gunda Béla tanítványaként – néprajzi témában írta. Már 1941-től az egyetemi néprajzi intézet gyakornokaként tevékenykedett, 1944 után ugyanott oktatott tanársegédként 1950-ig, valamint meghívott tanárként a történelem szakos hallgatóknak is tartott előadásokat.

A Mezőség kutatója

Szabó Zsolt irodalomtörténész – aki személyesen is találkozhatott a néprajzkutatóval és közelről is figyelhette munkáját – felelevenítette, hogy 1979-ben életútinterjút készített Kós Károssal a Művelődés hetilap számára. Ekkor hangzott el, hogy az akkor 60 esztendőes tudós 21 évre szóló tervet készített magának, ám ezt követően csak 17 évet élt, így „maradt egy kis adóssága” – fogalmazott Szabó. Legfontosabb tudományos műve, amely a Mezőség néprajzát dol-

gozza fel, már csak halála után, 2000-ben jelenhetett meg a marosvásárhelyi Mentor Kiadó gondozásában.

Bár tudományos érdeklődési köre sokrétű volt, elsősorban az erdélyi és moldvai magyarság tárgyi kultúrájával foglalkozott. Szabó Zsolt szerint ő volt az erdélyi és az ősszmagyarság legfontosabb néprajzkutatója, egyben ő írta meg a Mezőség legátfogóbb monográfiáját is. Behatóan foglalkozott a hagyományos gazdálkodás és kézművesség egyes kérdéseivel (népi vadfogás, bivalytartás, kosarozó juhászat, ekés földművelés, kőfaragás, vasművesség, fazekasság, szűcsmesterség), a hagyományos táplálkozással, a településszerkezettel és a népi építészettel, valamint társadalom-néprajzi kutatásokkal (rokonsági és nemzeti kapcsolatok, társas munkaszervezeti formák, települési önszerveződés, táji munkamegosztás, vásárok és árucserék). Szabó Zsolt felhívta a figyelmet, hogy Kósnak még megadatott, hogy jobbágyorsorból származó emberekkel beszélhessen, akik kiválóan értettek mesterségükhöz, így kutatásait hiteles forrásokra alapozhatta.

A kiváló rajzoló

Kós Károly saját maga illusztrálta műveit, és ezt nyugodt lélekkel megtehetette, hiszen kiváló rajz tehetséggel rendelkezett. Ahogyan Szabó Zsolt fogalmazott: a néprajzkutató kiváló illusztrációi által „látatni is tudta, amit kutatott”.

A megemlékezésre összeállított kiállításon A Mezőség néprajza című kötetéből láthatunk válogatást, a kinagyított illusztrációk is jelzik, mennyire alaposan, mérhetetlen tehetséggel dolgozott Kós Károly. Szabó Zsolt szerint a néprajzkutató tisztában volt azzal, hogy az utolsó pillanatban hozta vissza a köztudatba a népi emlékeket, amelyekben nagyszüleink élete van benne.

A családi hangulatú megemlékezésre a Dr. Kós Károly Néprajztudós Alapítvány és a Györkös Mányi Albert Emlékház szervezésében került sor. Közreműködött a Gancos zenekar. Az ünnepségen bemutatott A nagy fa árnyékában című film készítői: Somogyvári Rudolf és a néprajzkutató fia, Kós Béla. A kiállítás szeptember 13-ig tekinthető meg.

FOTÓ: NÁNÓ CSABA

A kiállított rajzok A Mezőség néprajza című kötetéből valók